KUBOKA MI

NORGES BONDELAG

LÆRERVEILEDNING

Kuboka mi er laget av Norges Bondelag som en del av Den grønne skolen, og er et av flere lærings- og aktivitetshefter om mat og landbruk for barn.

Målsetningen med heftet er:

- at barna skal tilegne seg grunnleggende kunnskap om høna og hva den produserer
- å øke lysten til å ville lære mer om landbruk og matproduksjon
- å gi deg som pedagog en faglig støtte som er rask og enkel å sette seg inn i

På **dengronneskolen.no** finnes undervisnings-opplegg og enda mer faglig innhold for barn i grunnskolen. Bruk gjerne den for mer inspirasjon og innhold, og for å komme i kontakt med bønder som tilbyr gårdsbesøk og undervisningsopplegg.

Vi ønsker lykke til og håper boka bidrar til å skape engasjement blant barna, kontakt oss gjerne på **bondelaget@bondelaget.no** for spørsmål eller tilbakemeldinger.

Vennlig hilsen Norges Bondelag.

Design: Bransjen
Tekst: Kari Ramstad, revidert av Norges Bondelag

Svar på quiz side 12
1. Fire **2.** 40-45 kg **3.** 26 liter
4. Ca to år gammel **5.** Mellom 20-80 kyr

OM KUA

I Norge har folk holdt kyr i mange hundre år. At kuer lenge har vært viktige for folk er ikke så rart. Kuene gir oss ikke bare melk, men også kjøtt, skinn, lær og god gjødsel.

Visste du at kuer har fire mager? Disse magene har ulike oppgaver. Kuer er drøvtyggere og de må derfor tygge maten de har spist flere ganger. Det vil si at de svelger maten, gulper den opp igjen, og så tygger den en gang til. Dette er grunnen til at det ofte kan se ut som kuer tygger tyggegummi.

VISSTE DU AT...

Hunnen kalles kvige før hun er 300 dager gammel. Etter det kalles hun ku. Hannen kalles okse. Ungene kalles kalver.

FRA KALV TIL KU OG OKSE

Ikke lenge etter at en kalv blir født, reiser den seg på de tynne og ustødige beina sine. Kalvens viktigste oppgave er å finne juret til moren som er full av næringsrik melk. Denne melken kalles for råmelk, og inneholder mange viktige vitaminer og stoffer som kalven trenger.

Noen steder får kalver til melkekyr bare gå sammen med moren sin i en kort periode. Kua må tilbake på «jobb». Man skiller dyra tidlig for å beskytte kalven mot sykdommer fra flokken, for å sikre at kalven får i seg den næringen den trenger, og for å venne kalven til mennesker. Derfor blir kalven satt i en egen binge hvor den får tid til å slappe av. Etter hvert blir den flyttet over i en binge med andre kalver som den kan være sammen med. I noen fjøs får kua og kalven gå sammen til kalven er stor nok til å klar seg selv. Kua kan bli stressa når hun skilles fra kalven sin. Derfor ser forskere på muligheter som gjør at både ku, kalv og bonde har det best mulig i fjøset.

VISSTE DU AT...

Før i tiden trodde man også at kyr var synske? Hvis alle kyrne lå på samme side om morgenen, betydde det lykke. Det var derimot et dårlig tegn hvis det hang et grasstrå ut av munnen på kua. Dette var et varsel på regn og uvær.

Oksekalver lever et litt annerledes liv enn kuer. Okser gir oss ikke melk, men de gir oss kjøtt. Det er derfor viktig for bonden at oksekalvene spiser seg store og sterke. Når de er omtrent 1,5 år gamle blir de slaktet. Da har de gått fra å veie 40-45 kg til rundt 600 kg!

MELKEKYR

VISSTE DU AT...

En moderne melkeku produserer omtrent dobbelt så mye melk som melkekuer gjorde før i tiden? Nye kuraser og bedre fôr har gjort at dagens kuer er bedre til å lage melk.

De fleste kyra i Norge er melkekyr. Det betyr at bonden melker kuene og leverer melka til et meieri. De siste årene har ganske mange fjøs satt inn en robot som kuene selv går til for å bli melket. På en vanlig gård kan man ha mellom 20 og 80 dyr, men det er mange gårder med færre enn 10 kyr, og noen har til og med over 100 kyr på gården.

Melkekyr bruker store deler av dagen sin på å spise og drikke. Dette blir gjort om til god melk i juret til kuene.

Det er vanlig at kuene blir melket to til tre ganger om dagen. Dette gleder de seg til og de får ofte kraftfor å kose seg med når de blir melket. De blir melket hver dag med unntak av 6-8 uker med melkeferie. Denne ferien har kua de siste ukene før hun skal få en ny kalv.
Kuer har ikke alltid hatt melk i jurene sine. For å få melk i jurene må de først få en kalv. Det er vanlig at kua får sin første kalv når hun er rundt 2 år. Etter dette får de vanligvis en kalv hvert halvår.

Det er vanlig at melkekuer blir rundt 5 år gamle før de slaktes, men gode og trygge melkekuer får ofte leve lenger.

MELK

Når kalven ikke får melka til kua, er det vi som får den. Kua lager nemlig mye mer melk enn det kalven hennes trenger. I løpet av én dag kan en god melkeku produsere så mye som 26 liter melk. Det er omtrent **26 melkekartonger!**

Melka inneholder mange stoffer som kroppen din trenger for at du skal holde deg sunn og frisk. Den inneholder blant annet mye kalsium som gir deg sterke tenner, bein, negler og friskt hår. I tillegg inneholder melka mye proteiner som er viktig for å bygge muskler.

VISSTE DU AT...

Kuer liker musikk? Forskning kan tyde på at kuer faktisk produserer litt mer melk om de får høre på klassisk musikk eller myk pop i fjøset.

MELKAS VEI FRA KUA TIL MATBORDET

Melkemaskinen og melkeroboten har fire spenekopper. Spenekoppene settes på de fire spenene på juret til kua. Når spenekoppene er på, etterligner de kalvens teknikk for å suge melka ut av juret. Dette går fort, og de fleste jurene er tømt etter 3-5 minutter.

Melka går i rør fra spenekoppene til en melketank. I melketanken kjøles melka ned til omtrent 2-3 grader. Her lagres den til melkebilen kommer og henter den.

Melkebilen er spesialbygd for å holde melka kald, og frakter melka til nærmeste meieri. På meieriet lages det mye godt av melka som ost og yoghurt.

Dette kan du få kjøpt på butikken, og kanskje står disse matvarene på frokostbordet ditt om morgenen?

AMMEKYR

I Norge har vi også kyr som kun produserer melk til sin egen kalv. Disse kaller vi for ammekyr. Ammekyr får som regel bare en kalv i året. De brukes til å lage kjøtt, og for å holde kulturlandskapet åpent. Kalven går sammen med moren sin helt til den er blitt «ungdom», og suger melk fra moren sin i tillegg til å spise gras. De fleste oksene slaktes når de er omtrent 1,5 år. Noen kvigekalver slaktes, mens noen får kalv og blir mødre selv.

KUA OG MILJØET

Norge er et land med mange områder som kun kan brukes til å dyrke gress. For å utnytte hele landet er det viktig at vi har dyr som beiter i disse områdene. Dette er bra fordi beitende dyr bidrar med å holde skog og kratt nede slik at vi får beholde det fine kulturlandskapet vårt. Mange insekter og planter er dessuten avhengige av landskapet som beitende dyr skaper for å kunne overleve. Uten kua og de andre beitedyra våre, ville deler av Norge ha grodd igjen!

VISSTE DU AT...

Friske og glade kuer er bedre for klimaet? Sunne og fornøyde kuer gir blant annet mer melk og bedre kjøtt.

Nesten alle melkekuer i Norge er av rasen Norsk rødt fe (NRF). Den kalles gjerne for en «kombiku» fordi den gir oss melk mens den er levende, og når den blir slakta blir kroppen til kjøtt som vi kan spise. Dette gjør at Norsk Rødt Fe er en av verdens mest klimavennlige raser.

LAG SMØR

Med fløte og et syltetøyglass kan du lage smør hvor som helst og når som helst. Kjempegodt på brødskiva, på bakte poteter eller under baking og annen matlaging.

Du trenger: Kremfløte, syltetøyglass, salt og krydder

- Hell kremfløten i syltetøyglasset og skru lokket godt på. Nå kan du riste, riste og riste på syltetøyglasset! Om flere vil være med er det bare å bytte på å riste glasset.
- Etter hvert vil det bli en klump med smør i glasset, sammen med vann. Dette vannet kalles myse, og kan helles ut når smøret er ferdig ristet.
- Tilsett en klype salt, og rør det godt ut i smøret. Om du vil, kan du også tilsette krydder og urter for å lage ditt eget kryddersmør.

QUIZ

1. Hvor mange mager har kua?
2. Hvor mye veier en nyfødt kalv?
3. Hvor mye melk produserer en god melkeku per dag?
4. Når får kua vanligvis sin første kalv?
5. Hvor mange kyr er det vanligvis på en gård?

Sjekk ut dengronneskolen.no for aktiviteter og undervisnings-opplegg om natur og landbruk.